

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. Name three of Frankfurt am Main's most famous Rabbanim.
2. Who were Rabbi Moshe Sofer's mentors? Who was his *Rebbi Muvhak*?
3. Describe Rabbi Moshe Sofer's attitude to Moses Mendelssohn and his writings.
4. In what manner did R. Moshe Sofer undermine the Reform movement?
5. Describe Rabbi Moshe Sofer's most enduring legacy.

This and much more will be addressed in the sixth lecture of this series:
"Rabbi Moshe Sofer: The Luminary of Frankfurt am Main".

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind as you listen to the lecture and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book were designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it, as well, as a handy reference guide and for quick review.

This lecture is dedicated to the merit and honor of the Brin Family.

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE
Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series XIX Lecture #6

RABBI MOSHE SOFER:
THE LUMINARY OF FRANKFURT AM MAIN

I. Rav Nasan Adler: Rav Moshe Sofer's Holy Teacher

A.

אנא עובדא ידענא שמ"ו החסיד זצ"ל מסר דבריו לפני וחד דעימי בסוף שנת תקמ"ד הנכנס לתקמ"ה דהיינו סוף שמיטה וידענא שלא עשה פרוזבל בסוף תקמ"ג כי לא זזה ידי מתוך ידו ממש לידע כל דרכיו מוצאיו ומובאיו . . . שו"ת חתם סופר חלק ה (ח"מ) סימן נ

I know of an incident that occurred with my pious (*chosid*) teacher and master, [R. Nasan Adler] in which he gave me and someone else with me the power of attorney to collect his debts (*prosbul*). This occurred at the end of the (Hebrew) year 5544 (1784) right before the beginning of 5545, i.e. at the end of the *Shmittah* year. I know for a fact that he didn't make a *prosbul* at the end of 5543 (1783), for my hand literally didn't move away from his hand [during that entire period]. I knew all his ways, his comings and goings. **Teshuvos Chasam Sofer Volume 5 (*Choshen Mishpat*) Chapter 50**

B.

(1) ועוד רגע אדבר, כי שמות קודש הם פעולות אמתיות ממה שראיתי בעיני מאיש מופת מורי כהן צדק זצ"ל . . . שו"ת חתם סופר חלק א (או"ח) סימן קצו

I would like to briefly add the following: The [Divine] names truly have the power to effect things. [I know this first hand] from that which my own eyes witnessed [which] that wonderous man, my master, the righteous Kohen, of blessed memory, [Rav Nasan Adler, effected by their use]. . . . **Teshuvos Chasam Sofer Volume 1 (*Orach Chaim*) Chapter 197**

(2) פעם אחת היה החתם סופר במסיבת תלמידי חכמים ובא המדובר מן הגאון רנ"א, ואמר אחד מן המסובין הוא היה מלאך ד' צ-באות. וענה ואמר הח"ס. מה מלאך? ותחסרהו מעט מאלקים. דרשות החתם סופר חלק ב' הערה לדף שע"ב

On one occasion the Chasam Sofer was sitting amongst a group of Torah scholars and the topic of discussion turned to the subject of the Gaon Rav Nasan Adler. One of the assembled described him as an angel of the L-rd of H-sts. The Chasam Sofer replied. Just an angel? He was only slightly less than G-d himself. **Deroshos Chasam Sofer, Volume 2 note to page 372**

C.

ולכן ראיתי רבותי הגאון הפלאה ז"ל ומורי החסיד שבכהונה מהו' נתן אדליר זצ"ל והגאון מהו' זלמן חסיד ז"ל שלא המשיכו עדה, מעיד אני עלי שמימי לא שמעתי מפי קדושי ישראל הנ"ל ס' הזוהר יוצא מפי קדשם בשום דרוש, ותלי"ת לא זזה ידי מתוך ידם ולא חסרתי מהם וכו', ותלי"ת תלמידיהם אין פרץ וכו' כדבס"פ היה קורא [י"ז ע"ב], ומ"מ אין א' דומה לחברו, זה הוא מה שמרגלא בפומי. שו"ת חתם סופר חלק א (או"ח) סימן קצו

. . . For that reason I saw that my teachers, the Gaon, the author of the Hafla-ah, of blessed memory, and my master the most pious of the priesthood, our Master, HaRav HaGaon Nasan Adler, of blessed memory, and the Gaon, our Master HaRav HaGaon Zalman Chasid, of blessed memory, (who did not lead a congregation), upon which I now bear witness that I never heard mention of the *Sefer Zohar* come out from their holy mouths. Thank G-d, my hand didn't leave their side (lit. hand) and I didn't miss anything that they said. And thank G-d that amongst their students there is no one who left the fold (see Berachos 17b). Nonetheless, not one of them can be considered, in any way, similar to the other. This is something that is constantly in my mouth (i.e. which I constantly reiterate). **Teshuvos Chasam Sofer Volume 1 (*Orach Chaim*) Chapter 197**

D.

(1) ומ"ש רמכ"ת בסוף דבריו דלהראב"ד כהנים בזה"ז אינם מוזהרים על הטומאה כיון שכולנו טמאי מתים יעיין בדגול מרבכה בי"ד סי' שע"א ד"ה אמר יחזקאל וכו' ונהירנא כד הוינא טלי יוצק מים ע"י מורי חסיד שבכהונה הגאון מה"ו נתן אדלער ז"ל שנת תקמ"ג בעברנו דרך פראג ראה פני הגאון נב"י זצ"ל והי' פלפולם בדברי הראב"ד והנב"י הראה למורי זצ"ל את אשר כ' על גליונו ומ"ו ז"ל פלפל עליו ונפרדו זה מזה והחליפו פלפולם ע"י ואני הייתי מוציא ומבי' הדברים ואז חזר בו הגאון נב"י והוסיף על הגליון הך אמר יחזקאל וכו' ואני בעניי אח"ז כמו שלשים שנים מצאתי שכ"כ הראב"ד בתמים דעים סס"י רל"ו דאסורי' מן התורה . . . שו"ת חתם סופר חלק ב (יו"ד) סימן שלא

Regarding that which you wrote at the end regarding [your interpretation of] the Raavad's opinion i.e. that Kohanim (priests) in our times are not prohibited from becoming *tamei* (ritually impure through contact with a dead body), since in any case today we are all *tamei maisim* (ritually impure through contact with a dead body). See Dagul Mairvavah, Yoreh Deah 371 . . . I remember the time when I was still young and poured water over the hands of (i.e. personally served) the *Chasid shebeKehunah* (the most pious of the priesthood) HaGaon, our Master, HaRav HaGaon Nasan Adler, of blessed memory, in the year 5543 (1783), when we passed through the city of Prague and R. Nasan Adler met with the Gaon, the author of the Noda BiYhuda, of blessed memory. They were arguing regarding the words of the Raavad and the Noda BiYhuda showed my master, of blessed memory, that which he had written on the margin of his Shulchan Aruch and my master and teacher, of blessed memory, argued with him. After parting company they still exchanged arguments (*pilpulim*). I was the go between and went back and forth carrying their [written] arguments. It was then that the Gaon Noda BiYhuda recanted and added on his margin the words, "Yechezkel said etc." Afterwards, some thirty years later, I, in my impoverished state, found that the Raavad in [his Sefer] Tamim Deiim, at the end of chapter 236, stated that it is forbidden, by Torah law, for a Kohen who was already a *tamei mais* (ritually impure through contact with a dead body) to come in further contact with the dead. **Teshuvos Chasam Sofer Volume 2 (*Yoreh Deah*) Chapter 338**

(2) ואני אומר אע"פי שאמרה הגאון זצ"ל בואו ונסמוך על מורינו הגאון חסיד שבכהונה רבי המובהק מוה' נתן אדליר כ"ץ זצ"ל שהוא קבל עשרים צוואנציגער בפדיון בכור התורני מוה' אייזק מאת אביו מוה' עוזר מק"ק צעהלי' בעיר וייען ביום שלשים ואחד והבכור הי' אצל אמו בק"ק הנ"ל וזה הי' בשנת תקמ"ה לפ"ק ביצקי מים על ידי מורי הגאון הנ"ל והי' במסיבה ההיא עוד מופלגי תורה ולא רפרף אדם בזה כי בל"ס מ"ש הדג"מ סוף דבריו הוא האמת דסמכי' אחזקה דאתי מכח רובא דרוב נשים בני קיימא יולדת . . . שו"ת חתם סופר חלק ב (יו"ד) סימן רצד

And I say that even though that the [previously mentioned] Gaon, of blessed memory, stated [that one should not redeem a first born son on the thirty first day unless the child is definitely

alive and present,] we should [rather] fully rely upon our master, the Gaon, the *Chasid shebeKehunah* (the most pious of the priesthood), my greatest teacher, HaGaon, our Master, HaRav HaGaon Nasan Adler, the Righteous Kohen, of blessed memory, who received twenty *tzvantzegers* (twenties) for the redemption of the first born, the *ben Torah* HaRav Isaac, which was given by his father HaRav Ozer, who hailed from Tzehlem (Hungary). This happened in Vienna while the first born was with his mother in Tzehlem. This happened in the year 5545 (1785) in the period when I poured water over the hands of (i.e. personally served) my master, the above named Gaon. Amongst those in attendance were great Torah scholars and no one made any remarks, for the closing statement of the Degel Mairvava is certainly true that we rely upon a *chazakah* (an assumption of continued unchanged status) which is based upon a *rov* (the assumption that this case is not unusual but rather typical of the majority of cases), since most women give birth to viable offspring . . . **Teshuvos Chasam Sofer Volume 2 (Yoreh Deah) Chapter 294**

II. Mattesdorf

פה ק"ק מ"ד כמעט רגע אירע דבר ביום י"ח אדר שני העבר שנת תקס"ב לפ"ק יצא אש ומצא קוצים בבית אינו יהודי ונאכל גדיש וקמה בבתי ישראל רובא דמנכר מרחוב היהודים בעו"ה ונשתלחו לכאן נדבות הרבה מקהלות קדושות הקרובות והרחוקות נדיבי עם אלקי אברהם לסיועת הניזקין ובהגיע תור חלוקת קופה הנ"ל נסתפקו אקרו"ט (אלופי קהל ראשים וטובים) בכמה ספיקות בענין החלוקה' ההיא כאשר יתבאר לפנינו מתוך חלקי התשובה והם הקריבו לפנינו לעיי' בהך מלתא ולהמציא סדר החלוקה עפ"י ד"ת או קרוב לזה באופן שכל א' על מקומו יבוא בשלו'. שו"ת חתם סופר חלק ב (יו"ד) סימן רלט

Here, in the holy city of Mattesdorf, on the eighteenth day of the past second month of Adar, 5562 (1802), due to our many sins, a fire started abruptly in the home of a Gentile and quickly spread to the vast majority of the homes on the Jewish street. Many charitable donations were sent here from Jewish communities, far and near, those who were filled with dedication to the G-d of Avraham, to assist in repairing the damage. When it came, however, to deciding how to apportion the above mentioned funds, the leaders of the community had many questions regarding the allocation of funds . . . and they presented their questions before us (the Bais Din) to decide in accordance with Torah law or in close approximation of Torah law so that everyone's claims will be peacefully settled. **Teshuvos Chasam Sofer Volume 2 (Yoreh Deah) Chapter 239**

III. The Teacher and Authority of Central Europe's Jewry

A. Our principle care of all is this: to educate our children well, and we think it to be the most necessary business of our whole life to observe the laws that have been given us and to keep those rules of piety that have been delivered down to us. **Josephus, Against Apion Book I Par. 12**

B. But for our people, if anybody but asks any one of them about our laws, he will more readily tell him all than he will tell his own name and this is in consequence of our having learned them as soon as we became sensible of any thing and of our having them, as it were, engraved on our souls. **Josephus, Against Apion Book II Par. 19**

C.

מתוך קנאת ד' ואהבת תורה הם שולחים את כל בניהם ללמוד כדי שיבינו בתורת ד'. היהודי, גם העני שבעניים אם יש לו עשרה בנים ישלח אותם ללמוד. . . . ולא רק את הבנים אלא אף את הבנות. מתוך דברי תיאולוג נוצרי, תלמידו של אבאלארדוס. סוף המאה הי"ב למספרם

As a result of a G-dly passion and a love of Torah do [the Jews] send their children to study in order that they know G-d's Torah. Even the poorest of the Jewish poor, who has ten sons, will send them all away to study Torah. . . . And not just the sons, but also the daughters [are educated in Torah]. **The words of a twelfth century Christian theologian who was a disciple of Peter Abelard**

D. “About two centuries ago the study of the Talmud blossomed amongst German Jewry as perhaps never before. The communities of Germany, both large and small, were distinguished for their deep and upright piety. Yeshivoth were to be found in every city in which Jews dwelled, Prague, Fuerth, Frankfort-on-Main, Mainz, Worms, Mannheim, Karlsruhe, Berlin, Breslau, Frankfort-on-Oder, Halberstadt and innumerable smaller places to which youths eager for learning, streamed from all parts of Germany. Then there arose an unholy dispute which was directed particularly against the great Rav Yonoson Eybeshuetz. The damage caused by this dispute, and the extent to which it contributed towards dissuading young people from studying Torah and demoralizing the ranks of the G-d fearing, cannot be adequately described. We still had an opportunity of hearing accounts of contemporaries who lived through the dispute.” **Rabbi Marcus Lehman, Hagadah shel Pesach**

E.

אני זקנתי ושכתי ולא זכיתי למאור התורה. . . . ואין לי פנאי לחבר חבורים ולא לגלות שגיאות אחרים. . . . אך זה לי משנת תקמ"ו ואילך מלמד תנוקות אני עם בחורים עד שידעו ויבינו שאין בי ממש. . . . אז יבואו וישמשו אחרים תחתיהם וזה חלקי אשר ישאר אחרי. . . . ויתר הדברים אני עושה בנחיצות כהולך ע"ג גחלים. מכתבו של החת"ם סופר לרבי זכריה ישעיה יולס

I have grown old and have not yet merited the light of Torah . . . I don't have the free time to compose works nor to critique the works of others. . . . The one thing that I do have, however, is that from the year 1786 and on I have taught young children together with adolescents [or young adults] until they reach the maturity of knowing and understanding that I don't have real substance [and leave me]. . . . Afterwards others come to take their place. This is my portion, that which will endure after me. . . . Anything else I do is done under pressure akin to walking on coals. **A Letter from the Chasam Sofer to Rabbi Zechariah Yeshayah Yolles**

F.

תלית"ש אני יושב פה בקהל עדת ישראל אשר רובם כשרים ויראי ד' ויש בהם מופלגי תורה רבים. . . . ואני בתוכם באהבה ואחזה וריעות ובכבוד. . . . מכתב לק"ק פיורדא בשנת תקפ"א

Thank G-d I live here in a Jewish community in which the majority are upright and G-d fearing. There are many amongst them that are distinguished in their knowledge of Torah. . . . I live amongst them in a spirit of love, brotherhood, friendship and dignity. . . . **Letter to the Jewish community of Furth in the year 1821**

IV. The Siege of Pressburg

ומתוך זמן התפלה הנ"ל חדלו הקולות ופסקו לגמרי ואז נפנו האנשים לכבות אחת לאחת ומצאו אבני בליסאראות משקלם מאת וחמישים ליטרות. ורובם בבואם אל מחוז חפצם נפוצו לחתיכות, וכל חתיכה וחתיכה היה בה כדי להמית ולהרוס בנינים ולחרוב מעונות ועל כלל במשך הימים אלו לא נשאר בית בבתי העיר שלא הוזק שום הוזק מה ולא נודע לי כי אם ד' בתים שהוא מבית הכנסת עד ביתי ויבית בכלל שלא נפל שם חץ כלל, אבל זולת זה אפי' מגבוה מעל לגבוה בגובה הר מבצר ובמצר בעצמו לא היה קריה אשר שגבה מהם. ואז יצאתי חוץ לעיר עם בני ביתי למקומי הראשון אשר הי' שם אהלי בתחלה בק"ק יערגען ויחדו לי שם דירה וגם רוב בני הקהלה יצאו, . . . הרבה עניים וב"ב שכבו על פני השדה יום ולילה כי לא מצאו מקום מנוח גם הי' שם בגולה הרה ויולדת בני אמם וחולים וזקנים הרבה מאוד. ספר הזכרון

. . . In the midst of this prayer service the sounds [of war] became increasingly muted and then stopped all together. It was then that the people left [the synagogue] and went out to douse the various fires. They discovered cannon balls that weighed 150 liters. Most of the cannon balls shattered as they hit their targets; each one of the pieces of shrapnel was large enough to kill people, destroy buildings or demolish homes. In general there wasn't a home in the entire city that didn't sustain some damage. I am only aware of four houses that [were spared]. These are the synagogue and the three adjacent homes, the third being my own home. Not even a bullet fell upon them. Besides these, however, even the most well fortified buildings fell victim [to the barrage]. It was then that I left the city together with my family to where I had previously gone during the onset of this period [of the siege], to the city of Jergen. There, [the town's people] set aside for me a dwelling. [During this lull in the fighting,] most of the community also left [Pressburg]. . . . Many impoverished people and people of means slept day and night in the fields for they couldn't find a place of rest [anywhere else]. Included amongst the exiles were pregnant women and women who had just given birth together with their infants, and many sick and elderly people. . . . **Sefer HaZikaron**

V. The Chasam Sofer's Ethical Will

בעזה"י

יום ה' ט"ו כסלו זכור אזכרנו עוד לפ"ק.

כי לא ידע האדם את עתו עת לעשות לד' הרבו תורתכם רומם בית אלקינו ולהעמיד חורבותיו אתם בני ובנותי וחתני ונכדי ובניהם שמעוני וחיו. אל תט לבכם לדבר רע להתעולל עלילות ברשע את אישים פועלי און החדשים מקרוב נתרחקו מאת ד' ותורתו כעו"ה על תדורו בשכונתם ולא תתחברו עמהם כלל וכלל. ובספרי רמ"ד אל תשלחו יד, עולמי עד, אז רגלך לא ימעד. תנ"ך עם פירש"י ותורה עם פ"רמב"ן תהגו ותלמדו את בניכם כי הוא ראש אמונת אומן, ובו תתחכמו מכלכל דרדע והימן, ואם ח"ו תתנסו בנסיון רעב וצמא ועוני ד' יצילכם עמדו בנסיון הלז, ואל תפנו אל האלילי' אל תפנה אל מדעתכם. והבנו' יעסקו בספרי אשכנז בגופן שלנו המיוסדי' על אגדת חז"ל ולא זולת כלל, ומנעו רגליכם מטרטיאות חלילה וחלילה אני אוסרכם באיסור גמור ותזכו לחזות בנועם ד' ובשמחתו את בניו בב"א. ואם ירום ד' קרנכם ויחוס לחוננכם כאשר אקוה בעזה"י אל תרימו ראשכם בגאווה וגודל לב נגד שום אדם כשר ח"ו, דעו כי אנחנו בני אברהם תלמידי משה רבינו עבדי מלך דוד, אבינו אמר אנכי עפר ואפר, רבינו אמר ונחנו מה, מלכנו אמר ואנכי תולעת לא איש, והמלך המקווה יתגלה בדמיון עני ורוכב על החמור וא"כ גאווה וגודל לבב מנין לנו, התחזקו ואמצו בשקידה ועיון רב בתורת ד' ועשו קיבוץ וריבץ פעלים לתורה ברבים ואם מעט לפניכם, מאותו המעט אשר חננכם ד' למדו ברבים בכל מאמצי כח ובאופן שידעתם בתום לבכם שהקב"ה יודע מכם שאין תערוכו' כוונה

כ"א לכבוד שמו הגרול לבדו ולפניו לא יבאו חנף הזהרו משינוי "שם" "לשון" ומלבוש" ישראל ח"ו, וסימן ויבא יעקב ש ל ם. אל תדאגו אם אינני מניח לכם הון כי אבי יתומי' יחוס וירחם על יתומי' מאב ומאם ואל יטוש אתכם אין מעצור לד' להושיע ברב או במעט. ומתורת ד' אל תעשו עטרה ולא קרדום ח"ו מכ"ש שחלילה ליסע ממקום למקום לדרוש כדורש דמים או לומר קבלוני, כי בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך יתנו לך ולא תאמרו נשתנו העתים, כי יש לנו אב זקן ית"ש לא נשתנה, ולא ישתנה, וכל רע לא יאונה, ותתברכו מקדם מעונה.

משה"ק סופר מפ"דמ"יין.

With the help of G-d

Thursday, the fifteenth of Kislev, 5597 (1836)

Since a person doesn't know the time [when he will leave this world], it is essential that he spends his time to act on behalf of Hashem. Increase your knowledge of Torah, lift up the House of our G-d and restore its ruins. You, my sons and daughters, my sons-in-law, grandchildren and their children, listen to me and you will live. Don't turn your hearts to evil and act together with the evil doers who have recently distanced themselves from Hashem and His Torah, through our great sins. Don't live in their neighborhoods and don't join with them in any manner whatsoever. Never at all shall you take hold of the books of R. Moses [Mendelssohn] from Desau. Then your foot will not slip. Study and teach your children the entire Holy Scripture (*Tanach*) with Rashi's commentary and the Torah with the commentary of Ramban (Nachmanides) for it is the foundation of [our] faith and with it you shall be more wise than Kalcol, Darda, and Heman [i.e. the leading intellects of the world] (see Kings I 5:11). Should you be tempted through the temptations of hunger, thirst and poverty, may Hashem protect you. Resist those temptations but don't turn unto the idols or to the gods of your own making (see Shabbos 149a)! The daughters may read German (Yiddish) books written in Hebrew script which are based upon the Agadah of our Sages of blessed memory but absolutely nothing else! Stay away from the theaters, G-d forbid. I absolutely forbid you! Through this you will merit to see the pleasantness of Hashem and the joy He will experience with His children, speedily in our days. Amen.

If Hashem will raise up your dignity and will grace you, as I hope He will, don't raise up your heads in pride with an expansive (confident) heart against any righteous person, G-d forbid. You should know that we are the children of Avraham, the disciples of Moshe, our teacher, and the servants of King David. Our father [Avraham] said, "I am but dust and ashes." Our teacher [Moshe] said, "We are but nothing." Our king [David] said, "I am but a worm and not a man." And the king for whom we long will be revealed in the form of a poor man riding on a donkey. Consequently, there is no room to have pride and an expansive (confident) heart. Strengthen and fortify yourselves to study Hashem's Torah with much diligence and analysis (*iyun*) and gather together those who will dedicate themselves to its study and publicly disseminate the Torah. Even if you are only teaching a small group, teach them publicly with all of your strength and with such purity that Hashem will surely know that you have no other motive rather than to enhance the honor of His great Name. In His presence there is no flattery [or falseness].

Be careful not to change your name [to one that is not Jewish - שם], your language [to a non-Jewish language (i.e. instead of Yiddish) - לשון], and your clothing [to a non-Jewish form of dress - מלבוש], G-d forbid. The mnemonic is ויבא יעקב שלם - And Yaakov came [to Shechem] in perfect condition שלם. (Genesis 33:18). Don't be concerned that I didn't leave you a fortune, for the Father of orphans will take pity and be compassionate on those that are orphaned from

their father and mother and He will not forsake you. There is nothing to hold back Hashem from saving you whether there is much [wealth] or little. Don't make the Torah of Hashem a crown for yourselves nor a pick axe, G-d forbid, [with which to make a living]. Most certainly you shouldn't, G-d forbid, use [your knowledge of Torah] to enable you to wander about and preach in order to demand money or to use it as a means of soliciting a position, "for by your name you will be called, to your rightful place you will be placed and from what belongs to you will you be given." (See Yoma 38a-b) Never say that the times have changed, for you have an elderly Father, may His name be blessed, and He will never change. No evil shall befall you and you will be blessed by He whose dwelling has existed before [the creation of the world]. **Moshe (the diminutive) Sofer of Frankfurt**

VI. Leading the Struggle Against Reform

A. The Bima in the Middle of the Synagogue

(1) ומעמידין בימה באמצע הבית כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי אשר אומר לעם דברי כבושין כדי שישמעו כולם, וכשמעמידין התיבה שיש בה ספר תורה מעמידין אותה באמצע ואחורי התיבה כלפי ההיכל ופניה כלפי העם. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יא

(2) שלו' וכ"ט ל"נ הרב הגאון המפורסם המופלג החרוץ ושנון כש"ת מו"ה משה פערלס נ"י אב"ד דק"ק א"ש יע"א:

יקרתו הגיעני, וע"ד בהכ"נ ישנה שסתרו אנשי הקהל קדש והרחיבו בנין החדשה לרומם בית אלקיננו ורוצים להעמיד הבימה שקורים בתורה בסוף בהכ"נ סמוך לארון הקודש ולא באמצע כמו שהיה מקדמת דנא באמרם שיהיה נוי והרוחה יותר בבהכ"נ מאשר תעמוד באמצע, ונפשו היפה בשאלתו אי שפיר דמי לשנויי או לא:

תשובה, לפני פר"מ נגלו תעלומות ולא צריך ליעץ במכתיר ויפה כ' דברמב"ם [ה' תפלה פי"א ה"ג] מפרש בונין תיבה באמצע בהכ"נ כדי שישמעו כולם בשוה וכ"כ טור ורמ"א בהג"ה ש"ע סס"י ק"ן וכל המשנה ידו על התחתונה. האמנם בכ"מ כ' ללמוד זכות על איזה מקומות בארצותם שבנו הבימה בסוף בהכ"נ, וכ' דהם ס"ל דוקא בזמנם שהיה רוב העם ולא שמעו קול הקורא כי אם מהאמצע אבל בעו"ה בקהלות קטנות ואנשים בהם מעט ישמעו גם מהבימה שבסוף בהכ"נ ע"ש, והנה לא הראה כ"מ מקום מנ"ל להפוסקים שתעמוד הבימה באמצע בהכ"נ והוא ש"ס ערוך בסוכה נ"א ע"ב באנשי אלכסנדריא, ויפה כ' הרב כ"מ ללמוד זכות על איזה קהלות הנוהגים נגד הש"ס, אבל נ"ל שנשתבשו הקהלות במ"כ אדרבא ק"ו השתא ומה אלכסנדריא שבכל זאת לא שמעו כל הקהל שהצריכו להניף בסודרים ואפ"ה העמידו באמצע ולא בסוף, אע"ג שככה הי' יכולים לראות הנפת סודר מהסוף כמו מהאמצע ואם לא די בסודר א' יעמידו שנים, אע"כ לא שפיר דמי למיעבד הכי, ומסברא אומר כיון שאנו מחזיקים הבימה שבה קורין פ' הקרבנות כמו מזבח שמפני כן מסבבים הבימה בחג הסוכות כמו שסבבו המזבח, ואותו המזבח שעמד בהיכל לפני ארון הקודש שהוא מזבח מקטר קטרת היה עומד באמצע הבית מכוון בין מנורה לשולחן וכפירש"י בפ' תרומה [כ"ו – ל"ה] וכמבואר בש"ס [יומא ל"ג ע"ב] ורמב"ם [ה' בית הבחירה פ"א ה"ז], ויען הבימה שלנו עומדת בפנים כמזבח הפנימי ע"כ ראוי להעמידו באמצע בהכ"נ לדמותו לבהמ"ק בכל האפשרי ואין לשנות במקדש מעט שלנו:

ואפילו להכ"מ דיהיב טעמא לזכות אותן הקהלות מ"מ אנו אין לנו, כי הלא אבותינו שבנו בהכ"נ הלז בנו אותו באמצע ש"מ כך היה נוח להם להשמיע לכל העם, ותלי"ת לא נתמעטו הציבור אדרבא נתרבו תלי"ת וא"כ אדרבא אפילו היה נבנה בראשיתה בסוף בהכ"נ כיון שהי' מועטים צריכים עתה לבנותה באמצע בלי ספק ועכ"פ חלילה לשנויי מאשר היה:

ועוד נ"ל דאפילו להכ"מ באותן הקהלות היינו לבנות בהכ"נ חדשה במקום שלא הי' בהכ"נ מעולם אבל אחר שבנו במקום בהכ"נ הישנה אין לשנות, דהרי איתא בפסיקתא (הוא בירושלמי שבת פי"ב ה"ג) והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראת בהר וכי יש משפט לקרשים אלא קרש שזכה להנתן בצפון לא ישתנה לתנו לדרום, ומכאן פסק מהרי"ל ללמוד מזה לנסרים שעושים מהם סוכת מצוה ונ"ל אע"פ שמוסיפים על העיר ועל העזרות [כשבועות י"ד ע"א] וממילא ישתנו הענינים מ"מ לא ישתנה הניתן בצפון לתנו בדרום והניתן באמצע להסיע ממקום, שהרי בית שני היה גדול מבית ראשון [כב"ב ג' ע"א] ואפ"ה לא נשתנו העמדת הכלים מזבח ומנורה ושולחן לא נשתנו מן האמצע, אע"פ לפי ערך הבנין של עכשיו יהיה האמצע להלאה מהאמצע שהיה בהכ"נ הישנה מ"מ אותו בהכ"נ זכה להיות בימה שלה באמצעה כמו קרש שזכה בדרום וכו', והכלל החדש אסור מן התורה בכל מקום ופר"מ מקומו מוזכר לו לטובה למחות בחזקת יד להעמיד הדביר על מכונו וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלו', ואחתום בברכה א"נ דש"ת פ"ב יום ג' ז' אדר תק"צ לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ. שו"ת חתם סופר חלק א (או"ח) סימן כח

(3) בדבר בימה שאינה באמצע כ"א אדר ראשון תשי"ט. מע"כ ידידי מוהר"ר נחמן מאיר בערנארד שליט"א רב בעיר וויטשיטא, קענזעס.

בדבר בימה באמצע ודאי יש לעשות באמצע אבל לענין להתפלל בביהכ"נ שלא עשו באמצע איני רואה לאסור, ומה שאומרים שבאונגארן אסרו לא ידוע זה בברור ומסתבר שהיה זה רק במקומות ההם שעשו זה בשביל רעפארם כי במקומות ההם היה זה מהתחלות מעשה הרעפארמער הרשעים אבל במקומות אחרים שאין כוונתם בשביל רעפארם אלא בשביל שיהיו יותר מקומות ועוד טעמים כאלו אין לאסור מלהתפלל שם, כי אין זה מעיקרי דיני קדושת ביהכ"נ אלא כדי שישמעו כל המתפללים קריאת התורה כמפורש ברמ"א סימן ק"נ וכן הוא ברמב"ם פי"א מתפלה ה"ג והכ"מ מיקל אף לכתחלה בבתי כנסיות קטנים להיות לצד אחד בשביל נוי עיי"ש, ולכן אף שודאי לכתחלה צריך להשתדל שיעשו הבימה באמצע שלא לשנות ממנהג כל מדינותינו, ועיי'ן בחת"ס או"ח סימן כ"ח שנתן עוד טעם חדש מסברתו במה שצריך באמצע ואף שאין טעמו מוכרח מ"מ לכתחלה יש ודאי לחוש לדבריו אבל לענין לאסור להתפלל גם לטעמיה אין שום מקום, ואם האמת כהשמועה שאסרו באיזה מקומות היה זה רק הוראת שעה במדינתם בשביל הרעפארמער ואם יש שני בתי כנסיות באחד הבימה באמצע ובאחד בצד אחד יש לקבוע מקום תפלתו בביהכ"נ שהבימה באמצע שהוא כהראוי והגון. תשובות אגרות משה אורח חיים ב' ס' מ"ב

Regarding the matter of only having a Bima in the middle of the synagogue. Adar 21, 5719 (1959). To my dear friend HaRav Nachman Meir Bernard, Rav in Wichita, Kansas:

Regarding the matter of only having a Bima in the middle of the synagogue, one should certainly make it in the middle. Regarding praying in a synagogue where they did not place it in the middle, however, I don't see that it should be forbidden. Regarding that which they say that in Hungary they forbade [praying in such a synagogue], it is not known clearly to be factual. It makes sense that it was only made as a reaction to Reform, as the evil [leaders of] Reform introduced their innovations in those places. In other places, however, where their intention was not to introduce innovations as part of the Reform agenda, but rather in order to allow more space [for the congregants to pray] or for other similar reasons, one cannot forbid praying there, for this [rule of a Bima in the middle] is not part of the essential laws regarding the sanctity of the synagogue but rather in order that all of the congregants should hear the reading of the Torah, as is explicitly stated by the Ramo, Chapter 150 and the Rambam, Hilchos Tefilah Chapter 11 Paragraph 3. [In fact,] the Kesef Mishna allows one to place the Bima on to one side in a small

synagogue when done for aesthetic reasons. Consequently, one should certainly make the effort to place the Bima in the middle [of the synagogue], in order not to depart from the custom that is wide spread throughout every one of the countries in which we dwell. The Chasam Sofer, in his Teshuvos [Volume I] Orach Chaim Chapter 28, offers a novel reason for having the Bima in the middle. Even though his reasoning is not compelling, nevertheless one should certainly take into account his opinion. Regarding the question of praying in such a synagogue, however, even according to the reason of the Chasam Sofer, there would be no prohibition. If there is truth in the rumor that in certain places they forbade praying in such a synagogue, this was a special ruling (*horo-as sho-oh*) in their lands in order to counter Reform. Now if there are two synagogues [in a community] where one of them maintains the Bima in the middle and the other has it on one side, one should pray in the synagogue with the Bima in the middle, which is its proper and fitting position. **Teshuvos Igros Moshe, Orach Chaim II 42**

B.

. . . והיותר נראה לפע"ד שהיה חוק של עובדי כוכבים הקדמונים להכניס כלי זה דוקא בבית עבודתם ולא היו משמשים בכלי זה לשום שמחה אחרת, ומשום הכי נאסר במקדש משום בחוקותיהם, שהיה כלי זה מיוחד להם כבר קודם בית המקדש ואם כן נאסר לנו מדין תורה. ועיין פירש"י (בתובל קין) [ביובל] תופש כנור ועוגב לע"ז. ואם כן הוי כנור ועוגב כמו מזבח ומצבה על פי מ"ש הרמב"ן פרשת שופטים בפסוק ולא תקים לך מצבה.

ואבותינו ספרו לנו שבימי קדם היה עוגב בפראג בבית הכנסת "על תנאי", והזכיר זה בספר או"ן עמוד י"ז אלא שם העיד שקר שיהודי מנגן בליל שבת עד חצי שעה כלילה. ד' יצילנו! (עיין מכתב ה' מדיינא דק"ק פראג) עיין שם פ"ב דשבת שאפילו שופר לא היו מטלטלים אחר התקיעה ששית. גם אנו מקובלים שפסקו נגינתם בפראג טרם אמרם מזמור שיר ליום השבת ומכל מקום אמת שבפראג השיר היה להם בעוגב, גם שגו מהנגון המיוחד להם, אבל בכל שארי בתי כנסיות שבעיר גדולה לא-להים הלזה לא עשו ככה וגם זו משנתקלקלה שוב לא תקנוהו ובכל מקום מושב בני ישראל לא שמענו ככה. וכבר כתב הש"ך בח"מ סס"י ל"ז דלענין מנהג בכל כיוצא בזה הוא לא ראינו ראיה ברורה שקבלו עליהם הדבר לאיסור. . . תשובת חתם סופר, אלה דברי הברית אגרת י"ב

. . . What seems to me more correct, in my humble opinion, is that there was a custom of the ancient idolators to only use this instrument [as part of the service] in their temples. They did not use this instrument for any other joyous occasion. Consequently, it was forbidden to use this instrument in the *Bais HaMikdash*, [the Holy Temple,] because of the prohibition (Leviticus 18:3), "nor shall you walk in their ordinances," as this instrument was solely designated for this purpose, even before the construction of the *Bais HaMikdash*. If so, it is forbidden for us to use by Torah law. See Rashi's comment to Genesis 4:21, regarding Jubal (Yuval); he was the father of all who handle the harp and pipe (organ). [Rashi comments there that he designed these instruments to be used to accompany the idolatrous service.] Consequently, the harp and pipe [or organ] are similar to the [many stones] altar and single stone altar, according to the commentary of Ramban in Parshas Shoftim on the verse (Deuteronomy 16:22), "Neither shall you set you up any single stone altar; which the L-rd your G-d hates."

Our fathers told us that in a previous time there was an organ in the "Altneu" synagogue in Prague. This is mentioned in the work Ohr Nogah p. 17. He testified falsely, however, that the Jews of Prague played on this instrument a full half hour into the night. May G-d save us from such a thing! (See above in the letter sent by the Holy community of Prague.) Now look at the second chapter of the tractate Shabbos wherein it states that they didn't move the shofar [which

was used to warn of the approach of Shabbos] after the sixth blow of the Shofar, [which was quite close to the onset of Shabbos]. We also have a tradition that they stopped playing the instrument before they said: *Mizmor Shir L'Yom HaShabbos* (Psalm 92). But in any case, it is true that in Prague they played an organ and they were struck by its special musical effect. In all of the other synagogues in the great and G-dly Prague, however, they did not do so. And, in addition, when the organ broke down [in that one synagogue], they didn't bother fixing it. Furthermore, wherever Jews have created communities, we have never heard of such a practice. The Sifsei Kohen Choshen Mishpat, at the end of Chapter 37 writes that in any similar circumstance where we never witnessed such a thing, it is a clear proof that the [communities] accepted it upon themselves as something which is forbidden. **Rav Moshe Sofer, Eleh Divrei HaBris, Letter 12**

C.

יקרתו הגיעני ונפשו היקרה בשאלתו נידון עיר א' שהרופא כהן ומנימוסי המדינה שאין המתים נקברים עד אחר שבדקו הרופא ומעיד עליו שנתיאש אחר נפלו אם מותר לכהן לכנס אפי' ליגע לבדוק כנ"ל וחפץ מעלתו להתיר ובנה יסודו על ב' דברים (א') אם הדור שלפנינו התיירו הלנת מתי' שהוא בעשה ול"ת והתירו משום ס' נפשות ה"ה יש להתיר כאן (ב') נתלה בשו"ת בית יעקב שפלפל אם להתיר לכהן ליכנס לחולה גוסס. הנה בקראי דברים אלו יוצאים מפה גברא דכוותיה עמדתי מרעיד ונבהל מאד מי הוא זה ואיזהו שהתיר בדור שלפנינו הלנת מתים ולהתיר עפ"י חכמי ישראל לא שמעתי ולא ראיתי והנה פר"מ נתלה באילן גדול בתשו' יעב"ץ ח"ב ודמיונו וזכרונו כוזב לו כי לא נמצא שם כן אך בספרי המאספים ובס' בכורי עתים נמצא אגרות משנת תקל"ב שהחכם רמ"ד טען להתיר איסורן של חכמי ישראל באמרו כי רופאי זמנינו אמרו שאין נודע גבול המגביל בין חיים למות וא"א אלא בעיכול הבשר והביא ראיתו ממתני' סוף מס' נדה הזב והזבה והנדה וכו' מטמאי' עד שיתעכל הבשר וכן פסק הרמב"ם ועוד מריש פרק ח' דמסכת שמחות שמבקרים על המתים עד ג' ימים ופ"א חי אחד אחרי כן כ"ה שנים והוליד בנים וא"כ ק"ו ומה משום כבודו של מת מלינים להביא לו ארון ותכריכים כש"כ מפני פקוח נפשו וכ' מאז חפרו בכוכין והיה אפשר לדפוק על קברו אבל בזמנינו שקוברין בארץ ממש על כרחך להלינו אלו דבריו והאי חילוק בין קברים לכוכין הזכיר הפרישה בי"ד סי' שצ"ד ובש"ך שם סק"ב. אך הגאון מו"ה יעב"ץ מחה לי' אמוחא מאה עוכלי בעוכלא ולא נשא לו פנים וגם אגרות מהרב המ"ץ דשווארין יע"ש כי היטב דיבר הרב ההוא ומעתה לא ידעתי מאן ספון מאן חשוב להתיר וכמדומה לי הואיל במדינת קיסר יר"ה הורגלו להלין מטעם המלך וגדוליו נשכח הדבר עד שחשבוהו לדין תורה. ונחזי אנן הנה בלי ספק כשאמרה התורה כי יהי' באיש חטא משפט מות והומת וכו' לא תלין וכו' כי קבור תקברנו והעובר על זה בשום מת עובר על עשה ול"ת ע"כ אז נמסר לנו שיעור מיתה אולי הי' אז מסורת מבעלי טבעיים הראשונים אעפ"י שנשכח מרופאי זמנינו ועליהם סמכו ז"ל בהרבה ענינים מעניני התורה כמבואר פר"ע פ"ה ע"א וסמכו אקרא לא תסיג גבול ריעך אשר גבלו ראשונים או אם לא היה להם מסורת מהטבעיים ע"כ קבל מרע"ה השיעור מהלכה למשה מסיני או שסמכו עצמן אקרא כל אשר רוח חיים באפו דהכל תלוי בנשימת האף וכמבואר ביומא פ"ה ע"א ופסקו רמב"ם וטוש"ע. ולומר נפל מפולת שאני כאשר כ' ידידי נ"י תמי' גדולה בעיני וכי קרא נשמת רוח חיים במפולת מיירי ועוד דבר ידוע בהיפוך כי המתים מיתה פתאומיות יש לחוש יותר שנדמה כמת מחמת בהלה וכעין חולה שיתוק שקורין (שלאג) ואפ"ה כשפסקה נשמתו שוב אין מחללין שבת וע"כ כלל הוא לכל המתים שזהו שיעור המקובל בידינו מאז היתה עדת ד' לגוי קדוש וכל הרוחות שבעולם אם ימלאו חפניהם רוח לא יזיונו ממקום תורתנו הקדושה והנה כן משמע ברמב"ם פ"ד מאבל הל' ה' כ' והמעמץ עם יציאת נפש הר"ז שופך דמים אלא ישהה מעט שמא נתעלף והנה היה לנו להודיע אימת יציאת הנפש ואיזה שיעור וגבול יש לו אע"כ סמך עצמו אמ"ש פ"ב מהל' שבת במפולת שבודקין עד חוטמו ושם ניכר יציאת

הנפש וע"ז כ' כאן שאחר כך ישהה מעט זמן מועט שמא נתעלף ואז מותר לעמץ עין אע"פ שכתב לעיל שהמעמץ עם יציאת הנפש הר"ז שופך דמים מ"מ אחר ששהה מעט שוב יצא מהחשש עילוף ולא אמר שימתין עד שיראה בו סימני עיכול היינו כתמים שחורים וירוקים שהוא סי' שכבר התחיל הבשר להתעכל בפנימיות והוא לכל הפחות כמה שעות אחר יציאת נשמה או אפי' יום או יומים אע"כ לא חשש הרמב"ם לספק בזה כלל. . . . שו"ת חתם סופר חלק ב (יו"ד) סימן שלה

I received your precious correspondence and your question regarding a Kohen who was a physician in a certain city. There the state law mandated that someone deceased could not be buried unless a physician first examined him and verified that he had truly died. Is it then allowed for a Kohen to enter [the person's home] and to even touch him in order to examine him. His honor had wished to allow this and based his argument upon two considerations: **1)** If the previous generation allowed a dead body to be left without burial overnight, which is in violation of a positive and negative commandment and allowed this because of the principle that one is allowed to violate the Torah in order to possibly save a live (*safek nefashos*) - [as he well may be still alive], so too there is grounds to allow this in this situation. **2)** This allowance was also based upon the teshuvos Bais Yaakov who discussed the issue of whether a Kohen is allowed to enter the room of a *gosses* (a moribund patient). Behold, when I read these words which were issued from a man that I deem to be my colleague, I stood dumbstruck. Who, amongst the sages of the previous generation allowed the delay of a burial? I have never heard of such a thing and I have never seen such a thing! Behold his honor based himself upon a responsum (*teshuva*) of Rav Yaakov Emden in the second volume of his responsa. Unfortunately, his honor's memory was faulty as it is not there. However, in the works of the *Me'asfim* and the work *Bikurei Ittim* there is a letter from the year 5532 (1772) in which the scholar R. Moshe [Mendelssohn] of Desau argued that the prohibition of the sages of Israel be lifted since present day physicians claim that one cannot know the boundary between life and death and it is only possible to verify death only after the decomposition of the flesh. He based his proof upon a Mishna at the end of the tractate Nidah (10:4) in which it states, "If a zav, a zavah, a menstruant, a woman after childbirth or a leper have died [their corpses] convey uncleanness by carriage until the flesh has decayed." The Rambam rules according to this Mishna. In addition, at the beginning of the eighth chapter of Mesichta Semachos it states that one is allowed to visit the dead body [that has been put in a catacomb] for up until three days. Once, [a person was found to be alive] and lived for an additional twenty five years and fathered sons. Consequently, one can logically infer that if one is allowed to delay a burial for the purpose of bringing him a casket or shrouds, most certainly in order to save his life, one should be allowed to delay burial. He wrote that in antiquity they dug catacombs and it was possible for he who was mistakenly interred to knock on [the wall] of his tomb. Today, however, when they actually bury in the earth itself, we, perforce, must delay the burial. Those were his (R. Moshe Mendelssohn's) words. That distinction between regular tombs and catacombs is mentioned by the Perisha Yoreh Deah Chapter 394 and in the Shach paragraph 2. However, the Gaon Rav Yaakov struck it with the equivalent of a hundred blows and didn't show [Mendelssohn] any respect and nor [was respect shown him] in the letters sent to him by the Chief Rabbi of Schwerin. Look there, for the words of that Rav are well expressed. That being the case, who is that person of stature whom you refer to who permits delaying the burial. It seems to me that since in the state of the Kaiser, may his majesty be exalted, they are in the habit of delaying burial by decree of the Kaiser and his officials, the matter was forgotten and they mistakenly thought that it was allowed by Torah law. Let us take [a closer] look [at the matter]. Behold, without a doubt, when the Torah said that if a person committed a capital crime and was put to death you should not let the body stay overnight etc. Rather you should bury him [immediately]. One who violates this is in violation of a positive and negative commandment. We are forced to say that at that time the exact determination of death

was given over to them. Perhaps it was something that had already been scientifically established by early scientists, even though our present day physicians are no longer aware of it. Our sages of blessed memory relied upon their expertise in regards to many issues that bear upon the Torah, as is evident in Perek Rabbi Akiva (Shabbos 85a) where they found support in the verse (Deut. 19:14), “You shall not tamper with the boundaries which they of old have set.” Alternately, if they didn’t have a tradition from the ancient scientists they must have received this knowledge from Moshe Rabbainu in the form of a halacha received directly from Moshe Rabbainu (halacha l’Moshe m’Sinai) or, alternately, they themselves found support from the verse (Genesis 7:22), “All in whose nostrils was the breath of life, of all that was in the dry land, died,” which indicates that everything is dependent upon breathing through the nostrils, as is evident from the gemora in Yoma 85a and is the basis of the rulings of the Rambam and the Tur Shulchan Aruch. Now to [counter these proofs and] to state that this rule is only applicable to the situation where a building collapsed upon a person, as my friend, may his light shine, wrote, is, in my opinion, absurd. Is the verse, “the breath of life,” only referring to a collapsed building? In addition, it is common knowledge that it is just the opposite, i.e. there is greater fear that someone who seemingly dies suddenly is actually alive and he appears to be dead because of shock, similar to someone who suffers from paralysis. Despite that, however, when such a person ceases to breath we no longer violate Shabbos on his behalf. Consequently, the rule is generally applied to all those who appear to be dead, as this is the accepted traditional measure [of death] which has been in existence since the inception of G-d’s community, the holy nation. None of the winds of the world, no matter how strong, can move our holy Torah from its place. Behold this seems to born out of the language of the Rambam, Hilchos Eivel Chapter 4:5: He who closes the eyes of the person as his soul is expiring, is equivalent to someone who spilled blood (committed murder). He should rather wait a bit [before closing his eyes] lest the person merely fainted. Now behold, the Rambam should have informed us as to the exact time of the departure of the soul and its determination. We are forced to say that the Rambam relied upon that which he had previously stated in the second chapter of Hilchos Shabbos in regards to a collapsed building where we check the person whether he is alive or not by seeing if he is breathing through his nostrils. It is there that one can determine if the soul has departed or not. Based on that criterion does the Rambam write here that one should wait a little time, for perhaps the person merely fainted. Only then is he allowed to close the person’s eyes. Even though the Rambam had previously written that one who closes the eyes of a moribund patient is equivalent to spilling blood, nonetheless, after waiting a short time [and not seeing the resumption of breathing] one is assured that the cessation of breathing was not just temporary. The Rambam does not state that one should wait until signs of decay are present i.e. black or green spots which is indicative that decomposition has begun within the body. This takes at least a few hours after the soul has departed or sometimes a day or two. We are forced to say that the Rambam was not concerned at all regarding such a possibility [and therefore stated that one should only wait a short time]. . . . **Teshuvos Chasam Sofer Volume 2 (Yoreh Deah) Chapter 338**